

Xavier Antich

Rua de captius

És cert: “Les victòries, generalment, són més fàcils d’evocar que les derrotes”. Ho escrivia Teresa Pàmies al seu llibre *Quan érem capitans* (Proa), on va deixar testimoni del 26 de gener del 1939 a Barcelona, quan les tropes dirigides pel coronel Juan Yagüe i el general José Solchaga ocupaven la ciutat. Aquestes quatre pàgines són de les més lúcides i colpidores evocacions d’aquell dia, ara fa exactament setanta-cinc anys. Pàmies, que hi recorda tot el que va viure aquelles hores, confessa que els detalls queden esborrats quan pensa en “els ferits que sortien de l’hospital de Vallcarca i, mutilats, embenats, gairebé despulats, malgrat el fred, baixaven a les carreteres demanant a crits que no els deixéssim a mans dels vencedors”. “Tothom fugia. Tothom tenia pressa. Els ferits no podien córrer, no podien saltar als carros i als camions, no podien robar una bicicleta. Els ferits només podien udolar. I allí els vam deixar”. I diu, com un espetec: “La certesa que els republicans vam sortir de Barcelona deixant-hi aquells homes ens farà avergonyir sempre”. Aquell dia va començar, a part d’altres coses, una història sobre la qual encara pesa, en bona part, una amnèsia feta a mitges de negligència, incomoditat, indi-

Tenim l’obligació ètica d’escoltar aquelles veus llavors emmordassades i avui encara en part silenciades

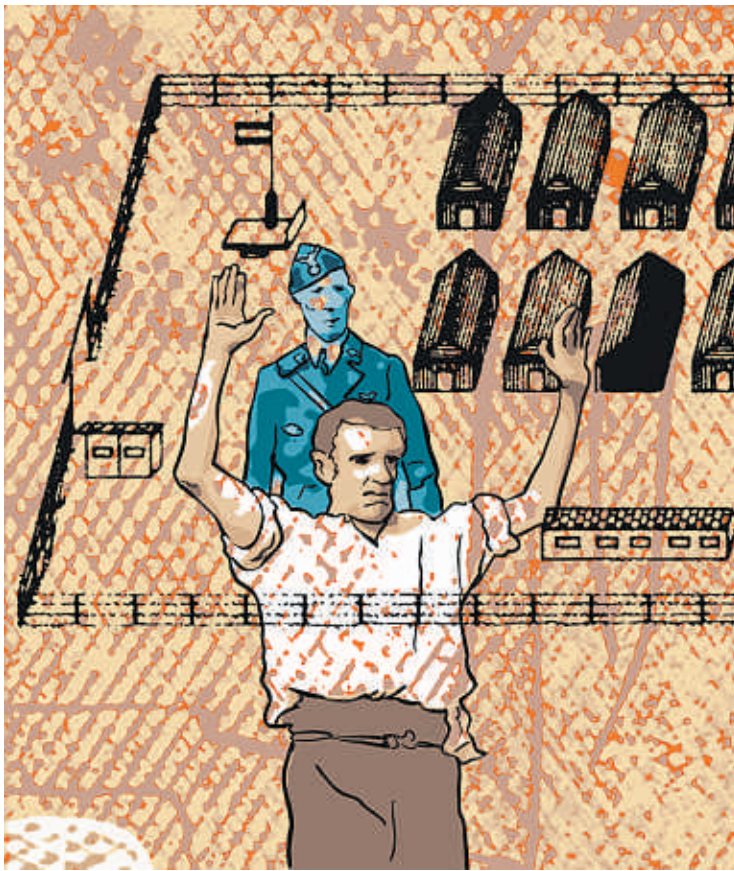
ferència, silenci imposat i oblit voluntari. Ho acaba d’escriure, amb gran precisió, Marta Marín-Dòmine, directora del Centre for Memory and Testimony Studies de Toronto: “La història oficial, és ben sabut, no l’escriuen els vençuts d’una guerra. Però potser el més patètic és que els vençuts no solen trobar cap espai de paraula si no n’ha de sorgir una narrativa heroica

apta per redreçar una identitat nacional afeblida i derrotada”. I hi afegeix: “Com es poden integrar testimonis que parlen des de la humiliació i la vergonya en un imaginari col·lectiu que tendeix a cercar models transformadors de la derrota?”.

Per aquests motius, s’ha de saludar amb entusiasme la recuperació d’aquests dies d’un llibre feridor, inoblidable, que no deixa indemne: *Rua de captius* de Francesc Grau i Viader, publicat el 1981 però introbable des de feia dècades. L’ha publicat el Club Editor a “La Cara Fosca de les Lletres”, una col·lecció de referència que atresora uns volums imprescindibles, de lectura obligatòria i memorable: *Dues línies terriblement paral·leles*, també de Grau i Viader, *Un de tants*, de Ferran de Pol, i *El desgavell*, de Ferran Planes.

Rua de captius rememora el pas de Grau pels diversos espais de reclusió en què va estar empresonat des del tram final de la Guerra Civil: “La guerra havia acabat i començava una nova etapa. Des d’aquella plaça emprendre el camí cap a un món desconegut”. Un món desconegut, en gran part, encara avui. El santuari del Sant Crist de Balaguer, la plaça de braus de Logronyo i el camp de concentració de Miranda de Ebro, el centre de la narració: a través de 183 pàgines, assistim a “la calamitosa processó dels vençuts” que s’engreixa, dia a dia, amb milers de soldats republicans “capcots, abalitats, espellifats, arrossegant els peus, tremolosos de fred i de vergonya”. I descobrim, un per un, tots els mecanismes de la humiliació i l’anorreament. Sense perdó. Sense cap paraula de compassió. Al contrari. Com el capellà que pronostica “el *paredón*

o la cárcel com a punt final del nostre romiatge pels camps de concentració”. O com el sergent d’infanteria de Miranda que escup: “Sois unos miserables prisioneros de guerra; simple desperdicio humano sin ningún valor. Todos juntos no alcanzáis el precio de una cerilla usada”. I, en el lloc d’aques-

IGNOT

tes paraules o gestos que mai no van arribar, ni de l’Estat ni de l’Església, una realitat inexorable: barraques amb més de quatre-cents homes “embrutits per fora i per dins”, formacions, interrogatoris, maltractaments, fam i desnutrició, fred, sarna, pols, diarrea, malalties, misèria... I la lentitud interminable dels dies, cadascun implacablement idèntic a l’anterior: la

supervivència als camps de concentració franquistes.

Camps de concentració? Sí, sens dubte la realitat, encara avui, tot i l’esforç dels historiadors que ho investiguen, més desconeguda del règim franquista. Quants n’hi va haver, entre els més de dos-cents llocs de repressió instaurats pel territori espanyol entre el 1937 i el 1947? Quants captius hi van passar? Hi ha diversos estudis, entre els més rigorosos, que parlen de més de dos-cents mil reclous i del mateix nombre d’executats. I, fora dels congressos acadèmics, qui, on i quan se’n parla, de tot això? Què es fa per preservar, publicar i difondre els pocs testimonis que en resten i que encara no s’han perdut definitivament? Qui en té cura, de tota aquesta memòria?

Mentrestant, és difícil no avergonyir-se de llegir al *Diario de Burgos* del 21 de gener que la ciutat prepara una gran exposició “para ensalzar la figura del general” Juan Yagüe. El mateix, conegut com el carnisser de Badajoz, que a la plaça Catalunya, després d’ocupar Barcelona, havia anunciat cínicament: “A vosotros, catalanes, que os envenenaron con doctrinas infames, que os hicieron maldecir a España, que viviais engañados por la propaganda, os traigo también el perdón, porque España es grande y fuerte y puede perdonar”. Perdó?

No es pot canviar la història. I mai no podrem estar del tot segurs que no es torni a repetir. Tanmateix, ara, tenim l’obligació ètica d’escoltar aquelles veus emmordassades aleshores i silenciades, en part, encara avui. *Rua de captius*, de Grau i Viader, és un bon esglau per evitar la indignitat moral a què ens aboca l’amnèsia. ●

Antoni Puigverd

Per reduir la cridòria

La guerra, vaig llegir una vegada, és “la forma més col·lectiva i violenta de la conversa”. No estem en guerra, però les nostres converses són cada dia més col·lectives i més cridaneres. Que les converses siguin col·lectives té un perill: la desaparició del criteri individual. És una regressió: cada dia som una mica menys individus i una mica més soldats. Peons d’una causa. L’escalada de la tensió ens ha obligat a posicionar-nos en trinxeres, des d’on defensem a crits els arguments que ens semblen més favorables al grup, mentre dissimulem o silenciem els que el poden perjudicar. Cada vegada és més difícil practicar aquella intraduble paraula catalana: enraonar. Cridem eslògans, ens armem d’argumentaris parcials, ens sedueix cada dia més l’afirmació reduccionista o demagògica. Cap bàndol s’escapa d’aquest joc perillós que ens fa més bèsties del que érem, menys subtils del que podríem ser, més agressius del que voldríem.

Litres de til·la, vaig recomanar fa un mes, en començar l’any, als lectors. De fet, m’ho recomanava a mi mateix. Litres de til·la per afrontar l’escalada de tensió que es produirà durant un parell d’anys (fins que no es clogui el cicle electoral que començarà amb les eleccions europees de maig). I en efecte, en un sol mes, la tensió ha pujat moltíssim. Ens hem tirat els plats

de la història pel cap. Hem convertit l’enorme complexitat de les relacions internacionals en el nostre pati d’escola. El PSC, un dels partits catalans centrals, ha explotat. El president del TC avisa: l’alt tribunal sempre s’enfronta a “los intentos de desbordamiento”. El PP ha desembarcat a Catalunya a predicar l’apocalipsi. Camacho ha assimilat Catalunya al País Basc en temps d’ETA. L’abat de Montserrat i els bisbes espanyols han pugnats no pas entorn de l’esperit cristià sinó de l’esperit nacional.

Per postres, hem continuat elaborant caricatures denigradores de l’adversari. El catalanisme ha estat descrit com una ideologia d’egoistes, hòbbits, populistes, etarres o, directament, de malalts mentals (Alfonso Merlos a *La Razón* descrivia així els líders catalanistes: “Onanistas miopes y dirigentes tóxicos con vocación de maltrato”). Més irònics, però no menys feridors, articulistes i tertulians catalans han descrit els espanyolistes com a cínics, carrinclons, carques o dignes imitadors “de la Bielorrússia del dictador Lukaixenko o de la Xina de Xi Jinping”.

D’altra banda, de tots els temes que discutim al voltant del plet entre Catalunya i Espanya, ja n’hi ha un en què la veritat s’ha perdut: la cridòria ha fet naufragar les balances fiscals. D’una banda, s’havia anunciat que Montoro derrotaria les anàlisis de

Mas-Colell amb informes definitius, però tot seguit ell mateix va dir que no volia publicar les balances, per evitar que es convertissin en conflictes interregionals. A canvi d’això, va prometre publicar els comptes públics territorialitzats. El professor Angel de la Fuente ha avançat que, amb aquest càlcul, el finançament de Catalunya se situa en la mitjana d’Espanya. Per descomptat, la majoria de diaris de Madrid afirmen que aquests comptes demostren la fal·làcia de l’“Espanya ens roba”.

El prejudici triomfa sobre el judici; el gregarisme triomfa sobre el dret individual

Mentrestant, experts com Sala i Martín, Josep Borrell o Germà Bel, entre d’altres, han discrepat des de diversos mitjans, fent ús d’un llenguatge tècnic que no permet als inexperts (que som majoria) de treure’n l’aigua clara. La víctima de la confusió que s’ha creat entorn d’aquest tema no és només la veritat: és també l’autonomia dels individus. ¿Com extreure una opinió segura d’aquesta confusió intel·lectual?

Tot empeny de manera inevitable a refiar-te dels *teus*. El prejudici, per tant, triomfa sobre el judici. El gregarisme triomfa sobre el dret individual. ¿Com podrem practicar la democràcia si el dret essencial (el de triar amb coneixement de causa) és el primer de caure?

Per sort, malgrat el triomf de la confusió, l’imperi de la caricatura i l’escalada de la tensió, encara hi ha gent que pensa per compte propi i no es deixa arrossegar pel gregarisme i la trinxera. Aquest és el cas de dos intel·lectuals i juristes castellans de gran altura, Herrero de Miñón y Rubio Llorente.

De la proposta d’Herrero, ja en va parlar Enric Juliana fa una setmana. En un debat a Madrid, va proposar el reconeixement de la “nació catalana” a la Constitució. Reinterpretar la Constitució per “salvar la cara” d’Espanya sense humiliar Catalunya. Rubio Llorente, en un gran article en el nostre diari, remava en aquesta direcció: “Que l’estructura de l’Estat s’acomodi a la complexitat d’aquesta nació de nacions”. Caldrà molta til·la per resistir els focs artificials de l’agitació que cada dia seran més espectaculars. Però no tot està perdut. Sense deixar-se portar per l’estrès emocional i el gregarisme, hi ha qui construeix espais de negociació i diàleg. Per apaivagar la cridòria, només hi ha una via: reconstruir l’àgora. ●